

ПОНЯТТЯ «ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ» І ЙОГО СУТНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПОЛЬСЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

*Дем'янюк С. О.
студент 1-го курсу*

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

В умовах кризи усталеного порядку здійснення місцевого самоврядування українські реалії змушують задуматися над реформуванням цього елемента адміністративної системи нашої країни. Оскільки відповідно до ст. 6 ЗУ «Про місцеве самоврядування» первинним суб'єктом вирішення питань місцевого значення є територіальна громада [9], чітке визначення спектру повноважень та правового статусу даного інституціонального утворення є необхідним для його нормального функціонування.

Попри можливі закиди щодо уже наявного визначення *«територіальної громади»* (тут і далі виділено мною – С. Д.) у нормативно-правових актах, вважаємо, що слід детальніше вивчити досвід європейських держав (а саме – Республіки Польща) у даному питанні та порівняти його із українським доробком, що, власне і становить **актуальність** даної теми.

Українське законодавство у сфері місцевого самоврядування включає у себе низку нормативних документів, які регулюють правовідносини у даній галузі права, проте ми вважаємо за потрібне проаналізувати ті із них, які є основою для правильного розуміння поняття, яке покладено в основу нашого дослідження. До таких віднесемо Конституцію України, ЗУ «Про місцеве самоврядування», а також такі локальні нормативно-правові акти, як статути територіальних громад.

Переходячи до питання дефініції «територіальної громади» слід зазначити, що дана категорія вперше з'являється у Конституції України прийнятій 28 червня 1996 року. Так, певні намагання створити у законодавстві термін схожого гатунку спостерігалися у 1995 році, коли був підписаний Конституційний договір між Президентом України та Верховною Радою, проте тут фігурувало поняття «територіального колективу громадян» (ст. 47) [7]. Основний Закон нашої держави, у свою чергу, використав саме той термін, який ми використовуємо зараз – **«територіальна громада»** [8].

Відповідно до п. 1 ст. 140 Конституції України територіальна громада визначається як *жителі села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста* [8]. Дане положення знаходить конкретизацію у ЗУ «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 року, де, у ст. 1, вказано: **«територіальна громада - жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр»** [9].

Також важливо вказати те, що територіальні громади мають право приймати свої власні статути [9], у яких також можна зустріти визначення поняття, яке перебуває у нашому полі зору. Так, до прикладу можна взяти Статут територіальної громади міста Луцька, у ст. 18 якого можемо знайти відомості про предмет нашого дослідження. Він визначається як виразник колективних інтересів лучан, первинний суб'єкт міського самоврядування та основний носій його функцій і повноважень, який складається із жителів міста, що постійно проживають у його межах [10]. Із цього можемо зробити висновок, що попри різноманітність формулювань, сутність поняття «територіальної громади» і надалі залишається однаковою у різноманітних нормативно-правових актах.

Звертаючись до європейського досвіду стосовно предмету нашого дослідження, слід одразу виокремити Європейську рамкову конвенцію про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями [3]. Тут ми можемо зустріти спробу встановлення категорії **«територіальної громади»**, яку (спробу) можна обґрунтувати з позиції важливості чіткого визначення застосованого терміну для побудови належної системи місцевого самоврядування. Даний міжнародно-правовий акт у п. 2 ст. 2 визначає досліджуване поняття як «общини, які здійснюють

місцеві або регіональні функції та визнаються як такі внутрішнім законодавством кожної держави» [3].

Поряд із цим хотілося б звернутися до досвіду Польщі, яка змогла провести реформи спрямовані на децентралізацію влади шляхом виокремлення нових одиниць у системі місцевого самоврядування. Так, вважаємо за потрібне описати відомі нам джерела регулювання відносин у муніципальному праві Польщі, та спробувати, у подальшому, порівняти досвід Польщі та українські реалії.

Перш за все, слід звернутися до базової ланки місцевого самоврядування у Польщі, а саме до поняття «*гміни*» [2, с. 38]. Правові засади визначення даного поняття закріплені Законом про гмінне самоврядування від 8 березня 1990 р., на основі ст. 1, 2 якого можемо зробити висновок про власне категорію «*територіальної громади*» у польському розумінні. Так, «*гміна*» - це наділена правосуб'єктністю самоврядна громада, яка виконує громадські завдання від свого імені та під свою відповідальність та може захищати свої права у судовому порядку [4].

Наступним рівнем у системі місцевого самоврядування Польщі визначається повіт, який також функціонує на основі діяльності однойменної громади. У контексті польського права «*повіт*» - це наділена правосуб'єктністю самоврядна громада, яка здійснює громадські завдання надгмінного характеру, захищає свою самостійність у судовому порядку, та є створена на території адміністративно-територіальної одиниці, що охоплює цілісну територію гмін, що межують між собою, або цілісну територію міста на правах повіту [5].

Як бачимо, уже на двох окремих рівнях самоврядування можемо побачити наявність територіальної громади, що суттєво відрізняється від усталеного в Україні порядку. Слід зазначити, що у Польщі існує і третій рівень, сутність якого визначає Закон про самоврядування воєводства від 5 червня 1998 р., у якому можемо знайти як ознаки, притаманні першим двом рівням (правосуб'єктність, судовий захист самостійності), так і особливі для власне управління воєводствами (невтручання у справи повіту та гміни (ст. 4), виконання громадських завдань, що не покладені на органи урядової адміністрації (ст. 2)) [6].

Отже, після аналізу українського законодавства та міжнародного досвіду у даній сфері можемо зробити певні проміжні висновки. Маємо на увазі те, що в українському розумінні територіальна громада - це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах певного населеного пункту, які, по суті, не визнаються громадою, яка має власну правосуб'єктність, право судового захисту власної самостійності та низки інших характеристик, які притаманні для «*територіальної громади*» у розумінні польському. Поряд із цим, слід зазначити і те, що громада згідно з українськими нормативно-правовими актами розглядається лише на первинному рівні місцевого самоврядування, тоді як у Польщі - на усіх трьох рівнях. Це

підтверджують положення п. 2 ст. 10 ЗУ «Про місцеве самоврядування», у якому вказано, що районні та обласні ради *«представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст»* [9], тобто на рівні району та області територіальних громад не існує.

Оскільки за національним законодавством територіальна громада існує лише на первинному рівні, то і порівняння повноважень та правого статусу громади у Польщі та Україні слід виконувати на зазначеному рівні, тобто, якщо ми говоримо про польські реалії – на рівні гмінного самоврядування. Ми спробуємо порівняти статуси громад через призму тих особливостей їхнього існування та функціонування, які, на думку автора, є особливо важливими для розширення визначення, яке було наведене у першій частині.

Вважаємо за потрібне звернути увагу на такі аспекти:

а) **Правовий статус громади.** В українському законодавстві, як вже згадувалося, предмет нашого дослідження розглядається лише як сукупність громадян України, яких об'єднує приналежність до якогось населеного пункту **[про мс]**, тобто територіальна громада існує у формі добровільного об'єднання [8]. Діаметрально протилежну ситуацію спостерігаємо у Польщі, де територіальна громада – це насамперед наділена правосуб'єктністю юридична особа (ст. 165 Конституції Республіки Польща) [1]. Це означає, що громада є повністю відокремленим утвором, адже як єдиний суб'єкт вона може набувати прав і обов'язків та, відповідно, користуватися ними та виконувати їх.

б) **Територіальна громада та суди.** ЗУ «Про місцеве самоврядування» у ст. 18¹ встановлює, що *«орган місцевого самоврядування може бути позивачем та відповідачем у судах загальної юрисдикції, зокрема, звертатися до суду, якщо це необхідно для реалізації його повноважень і забезпечення виконання функцій місцевого самоврядування»* [9], проте жодного слова не знаходимо про зносини територіальної громади із судами загальної юрисдикції. Із цього можна зробити висновок, що вона не може виступати жодною із сторін судового процесу, що, знову ж таки, протиставляється ситуації, яка склалася у Польщі.

Відповідно до п. 2 ст. 165 Конституції Республіки Польща та п. 3 ст. 2 Закону про гмінне самоврядування громади мають право на судовий захист своєї самостійності [1; 4], а це дає змогу припустити, що саме цей елемент є основним для діяльності місцевого самоврядування Польщі. Так, громада, як юридична особа повинна бути самостійною, для того щоб справно виконувати свої функції. Поряд із цим у ст. 166 Конституції Республіки Польща говориться про ще один аспект співвідношення судової влади із місцевим самоврядуванням, а саме про те, що органи самоврядних громад (ради) можуть звертатися до адміністративних судів стосовно розподілу повноважень між ними та органами державної влади [1]. Дане положення схоже на те, що викладене у ст. 18¹ ЗУ «Про місцеве

самоврядування» [9], як таке, що стосується саме органів місцевого самоврядування, але аж ніяк не територіальних громад.

Висновок. Виходячи із усього вище сказаного слід звернути увагу на те, що Польща та Україна своїми законодавчими актами ставить відмінні один від одного наголоси у питанні місцевого самоврядування. Це, на нашу думку, виявляється у питанні визначення місця громади у системі місцевого самоуправління, адже вона відіграє основну роль у вирішенні питань місцевого значення у Республіці Польща оскільки розглядається як центральний елемент згаданої системи. В той же час, хоча українське законодавство і передбачає первинність територіальної громади по відношенню до місцевого самоврядування в цілому [9], проте фактично усі функції передаються у руки органів місцевого самоврядування.

Також слід згадати і про статус громади, який достатньо різниться у країнах, які ми досліджували, адже у польському розумінні громада – це юридична особа, яка наділена своєю правосуб'єктністю та може захищати свою самостійність у судах [1; 4; 5]. Натомість, українське поняття громади включає у себе лише добровільне об'єднання жителів [8], які проживають на певній території, але ніяким чином не включає у себе право територіальної громади на судовий захист.

Отож, слід підсумувати, що в українському вимірі територіальна громада – це територіально зумовлене добровільне об'єднання громадян України з метою вирішення певних питань місцевого значення. В той же час, польське розуміння цього терміну вкладає у нього значення юридичної особи, яка наділена правосуб'єктністю та правом захисту власної самостійності у судах, що надає їй змогу регулювати вирішення питань місцевого значення відповідно до чинних законів Республіки Польща.

Список використаних джерел:

1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej // Dziennik Ustaw. – 1997. – №78. – roz. 483.

2) Бориславська О., Заверуха І. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О. Бориславська, І. Заверуха, Е. Захарченко та ін. – К.: ТОВ «Софія», 2012. – 128 с.

3) Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_106 .

4) Закон про гмінне самоврядування від 8 березня 1990 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.csi.org.ua/www/?p=861> .

5) Закон про повітове самоврядування від 5 червня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.csi.org.ua/www/?p=868> .

---

6) Закон про самоврядування воєводства від 5 червня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://www.ms.gov.pl/resource/8df4300e-658a-4ce5-bee2-69c00fc8258a> .

7) Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 18. – Ст. 133.

8) Конституція України : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

9) Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

10) Статут територіальної громади міста Луцька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : www.lutskrada.gov.ua/city-charter .

Рецензент: Савенко М. Д., кандидат юридичних наук, професор кафедри загальнотеоретичних та державно-правових наук Національного університету «Києво-Могилянська академія»